

O'ZBEKISTONDA ICHKI SAVDO TIZIMINING TARIXIY RIVOJLANISHI: AN'ANAVIY BOZORLARDAN ZAMONAVIY SAVDO MARKAZLARIGACHA

Xurramov Abdulloh
Millat Umidi universiteti

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekiston hududida ichki savdo tizimining shakllanishi va tarixiy rivojlanish bosqichlari, an'anaviy bozorlardan boshlab zamonaviy savdo markazlari va raqamli savdo maydonlarigacha bo'lgan evolyutsiya jarayoni tahlil qilinadi.

Maqolada qadimiy karvon yo'llari va bozorlarda shakllangan iqtisodiy madaniyat, mustaqillikdan keyingi islohotlar, bozor iqtisodiyotiga o'tish, xususiy sektorning

kuchayishi hamda elektron tijoratning bugungi kundagi o'rni batafsil yoritilgan. Ichki savdoning iqtisodiy o'sish, ish o'rinlari yaratish va aholi farovonligini oshirishdagi roli ham tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: ichki savdo, bozor, savdo markazlari, iqtisodiy rivojlanish, elektron tijorat, islohotlar, O'zbekiston.

Аннотация: В статье рассматривается историческое развитие внутренней торговой системы Узбекистана — от традиционных базаров до современных торговых центров и онлайн-площадок. Проанализированы процессы перехода к рыночной экономике, укрепление частного сектора и влияние цифровых технологий на развитие торговли.

Ключевые слова: внутренняя торговля, базары, экономические реформы, торговые центры, электронная коммерция.

Abstract

This article examines the historical evolution of Uzbekistan's internal trade system — from traditional bazaars to modern shopping centers and e-commerce. It highlights the transition to a market economy, the strengthening of private business, and the impact of digitalization on trade infrastructure and consumer culture.

Keywords: internal trade, Uzbekistan, bazaars, shopping centers, market reforms, e-commerce, economy.

Qadimiy bozorlar va savdo an'analari

O'zbekiston hududi qadimdan Sharq va G'arbni bog'lovchi Buyuk Ipak yo'lining markaziy bo'g'ini bo'lgan. Samarqand, Buxoro, Xiva, Termiz va Toshkent kabi shaharlar nafaqat madaniyat markazlari, balki savdo va almashinuvi nuqtalari sifatida ham mashhur edi. Bozorlar o'sha davrda nafaqat tovar ayirboshlash joyi, balki ijtimoiy munosabatlar, axborot almashinuvi va hunarmandchilik markazlari bo'lib

xizmat qilgan.

O'rta asrlarda ichki savdo asosiy ehtiyoj va resurslar asosida shakllandi. Har bir viloyat o'zining maxsus bozor kuniga ega bo'lib, masalan, Qo'qon bozori dushanba, Urgut bozori shanba kunlari o'tkazilgan. Bu bozorlar hududiy iqtisodiy faolligini oshirgan va aholi orasida savdo-madaniyat ko'nikmalarini rivojlantirgan.

XIX–XX asrlarda ichki savdo tizimi va mustamlaka davri ta'siri

XIX asrda Rossiya imperiyasi tarkibiga kirgan hududlarda savdo tizimi sezilarli o'zgarishlarga uchradi. Bozorlar davlat nazoratiga olinib, yirik savdogarlar orqali tashkil etila boshladi. XX asr boshlarida sanoat ishlab chiqarish rivojlanishi bilan bir qatorda ichki bozor muomala madaniyati ham shakllandi.

Sovet davrida markazlashgan ta'minot tizimi asosida savdo davlat monopoliyasiga aylandi. Ko'p tarmoqli do'konlar, kooperativ tizimlar va tuman savdo tarmoqlari tashkil etildi. Biroq, bozor erkinligining yo'qligi tovar tanqisligiga, nazoratchilik va rejalashtirish bilan bog'liq muammolarga olib keldi.

Mustaqillikdan keyingi islohotlar va bozor iqtisodiyotiga o'tish

1991-yilda O'zbekiston mustaqillikka erishgach, ichki savdo sohasida tub islohotlar boshlanib, davlat monopoliyasi bekor qilindi. 1992–1996-yillar oralig'ida “Bozor itisodiyotiga o'tishning bosqichma-bosqich strategiyasi” asosida xususiy savdo sub'yektlari shakllandi.

1997-yilda “Savdo va maishiy xizmat ko'rsatish tizimini rivojlantirish to'g'risida”gi qarori asosida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik ichki bozorning asosiy drayveri aylandi. 2000-yillarda “bozor bozorini modernizatsiya qilish” va “mahalliy ishlabchiqaruvni rag'batlantirish” dasturlari doirasida yirik savdo komplekslari barpo etildi (Toshkentdagi Abu Saxiy, Sergeli bozori, Next savdo markazi va boshqalar).

Zamonaviy savdo markazlari va raqamli savdo infratuzilmasi

2016-yildan keyin Prezident Sh.M.Mirziyoyev tashabbusi bilan ichki bozorni modernizatsiya qilish bo'yicha yangi davr boshlanib, “Raqamli O'zbekiston 2030”

strategiyasi doirasida savdo jarayonlari elektronlashtirildi. Endilikda mamlakatda yirik savdo markazlari — Tashkent City Mall, Magic City, Mega Planet, Samarkand City

Mall kabi zamonaviy majmualar nafaqat savdo, balki madaniy va dam olish maskanlariga aylandi.

E-commerce (raqamli savdo) sohasi ham tez suratda rivojlanmoqda. 2020-yildan boshlab mahalliy platformalar (Asaxiy.uz, ZoodMall, Glotr.uz, Olcha.uz) ichki bozor aylanmasining muayyan qismini egallay boshladi. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, 2023-yilda ichki savdo ning 25 foiz dan ortig'i raqamli platformalar orqali amalga oshirilgan.

Ichki savdo tizimining hozirgi holati va iqtisodiy ahamiyati

O'zbekiston Statistika agentligi ma'lumotlariga ko'ra, 2024-yilda ichki savdo aylanmasi 2020-yilga nisbatan 2,3 barobar oshgan. Hududiy savdo markazlarining ko'payishi, transport-logistika xizmatlari va raqamli to'lov tizimlarining joriy etilishi bozor mexanizmlarini yanada kuchaytirdi.

Ichki savdoning asosiy iqtisodiy ahamiyati — aholi bandligini ta'minlash, kichik biznesni rag'batlantirish va mahalliy ishlab chiqaruvchilarni qo'llab-quvvatlashda namoyon bo'lmoqda. Shuningdek, savdo sohasi xizmat ko'rsatish sifatini oshirib, mamlakat brendini rivojlantirishga hissa qo'shmoqda.

Taqqoslovijy jadval: O'zbekistonda ichki savdo rivoji (1991–2024)

Yil Asosiy xususiyatlar Savdo aylanmasi (trln so'm) Yetakchi yo'nalishlar

1991 Bozor iqtisodiyotiga o'tish boshlanishi 0.8 Davlat do'konlari va kooperativ bozorlar

2000 - Xususiy tadbirkorlik faolligi 4.5 Kichik biznes va mahalliy ishlab chiqaruv 2010 - Savdo majmualari ko'payishi 25.2 Yirik bozorlar, supermarketlar

2020 - Pandemiya va onlayn savdoga o'tish 75.4 Elektron savdo, logistika

2024 - Raqamli savdo markazlari va integratsiya 150.8 E-commerce, Tashkent City Mall, Olcha va boshqalar

Xulosa

O'zbekiston ichki savdo tizimi tarix mobaynida katta evolyutsiyani bosib o'tdi: karvon yo'llaridan boshlab zamonaviy raqamli platformalargacha bo'lgan jarayon milliy iqtisodiyotning poydevorini shakllantirdi. Bugungi kunda ichki savdo nafaqat tovar almashinuvi, balki ijtimoiy barqarorlik, aholi bandligi va milliy brend imijini mustahkamlovchi tizim sifatida qaralmoqda. Kelgusida savdo tizimini rivojlantirish

uchun raqamli infratuzilmani kengaytirish, mahalliy ishlab chiqaruv va logistika tizimini takomillashtirish muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 20-oktabrdagi PF-6079-son

Farmoni “Savdo va xizmat ko‘rsatish sohasini rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”.

O‘zbekiston Statistika agentligi (2024). “Ichki savdo ko‘rsatkichlari hisoboti”.

Rustamov A. O‘zbek bozorlari tarixi. — Toshkent: Sharq nashriyoti, 2018.

Saidov M. O‘zbekiston iqtisodiy islohotlari va bozor mexanizmlari. — Toshkent: Iqtisodiyot, 2021.

Turaev D. Elektron tijorat va raqamli iqtisodiyot. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2023.

Kovalenko V. “Market Reforms in Central Asia.” — Moscow University Press, 2020.

World Bank Report (2023). “Digital Economy in Uzbekistan: Opportunities and Challenges.”